

EL CANCELLER OLEGUER DE MONTSERRAT,
FUNDADOR DE L'ORATORI DE BARCELONA
I BISBE D'URGELL (1617-1694)

RAFAEL CERRO NARGÁNEZ

1. INTRODUCCIÓ

És evident que l'Església a Catalunya ha donat una de les figures més interessants però poc conegudes del segle XVII, el doctor en dret Oleguer de Montserrat, pare de l'Oratori barceloní de Sant Felip Neri (1673), fundat per ell dos anys abans de la llargament esperada canonització de Sant Oleguer (1675).¹ No cal dir que la trajectòria vital de Montserrat segueix l'estímul reformador tridentí. El seu model de vida espiritual està recollit en l'obra de Sant Felip Neri —guia i mestre— que, de fet, simbolitza la nova sensibilitat de pietat impulsada per la cultura del Barroc. Tot i que a l'actualitat hi ha un important buit historiogràfic referent a la seva vida i que les seves aportacions en el camp de l'espiritualitat cristiana estan, encara, per estudiar, hem intentat d'oferir noves aportacions relatives a la seva família, relacions amb la monarquia, i els problemes de l'Oratori per millorar els nostres minsos coneixements sobre un home carismàtic i profundament devot.

1. J. RIUS SERRA, *Los Procesos de canonización de San Olegario*: Analecta Sacra Tarraconensia 1958 (31), 37-64.

2. ELS MONTSERRAT I LES SEVES CONNEXIONS FAMILIARS

Força contradictòria és la data i lloc de naixement d'Oleguer de Montserrat. Alguna versió assenyala que va néixer l'any 1626 a Valls (Alt Camp). Però un memorial biogràfic, més fiable, ens indica que nasqué el dia 9 de juny de 1617. Fou batejat a la parròquia de Sant Jaume de Barcelona.² Tot i això, és ben segur que la família estava vinculada al món dels juristes. El seu pare, el doctor en dret Pere Montserrat i Rufet, gaudia de la dignitat de ciutadà honrat de Barcelona. L'any 1641 era prior a la cúria del veguer.³ Durant els primers anys de la guerra de separació col·laborà amb les autoritats franceses. Malgrat tot, l'any 1646 testà a favor del seu primogènit, Lluís Montserrat, i s'exilià fora de Catalunya.⁴ Oleguer de Montserrat acompanyà els seus pares, però la seva educació quedà encomanada al doctor Dionisi Montserrat; oncle seu i provisor del polèmic cardenal Gaspar de Borja i Velasco, arquebisbe de Sevilla.⁵

Els Montserrat establiren importants aliances matrimonials amb altres famílies de juristes obsessionades per l'ascens social. Praexedis Montserrat es va casar amb el doctor en dret Francesc Tristany, nomenat ciutadà honrat de Barcelona l'any 1628.⁶ Fill seu era el també doctor en dret i ciutadà honrat Aleix Tristany i Montserrat, mullerat —en primeres noces— amb Maria Gili i Figola, filla del ciutadà de Tarragona

2. *Catalònia Religiosa. Atlas Històric: Dels orígens als nostres dies*, Barcelona 1991, pàg. 435. Molta informació es pot trobar en el lligall biogràfic titulat *Resúmen de la vida del venerable Oleguer de Montserrat* conservat a l'Arxiu de la Congregació de l'Oratori de Sant Felip Neri (Barcelona); J. C. LAPLANA, *L'Oratori de Sant Felip Neri de Barcelona i el seu patrimoni artístic i monumental*, Barcelona 1978 [Biblioteca Abat Oliba: 13], pàg. 24. De la Penya, assegura que Montserrat era *natural de Barcelona*; N. FELIU DE LA PENYA, *Anales de Cataluña*, III, Barcelona 1709, pàg. 417.

3. *Dietari de l'Antich Consell Barceloní* (DACB), 12, Barcelona 1910, pàg. 600.

4. Entre els marmessors hi figuren la seva esposa, Marquesa Montserrat Claris, els fills Lluís i Oleguer, la germana, Maria Àngela Montserrat, i els seus nebots, el doctor Aleix Tristany i fra Pau Tristany, prior del col·legi de Sant Genís (bisbat de Girona); Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), Antoni SERRAT, *Llibre sisè, Testaments, 1636-1647*, sn/fol; Barcelona, 20 de juny de 1646. També el trobem a la llista d'exiliats catalans de J. VIDAL PLA, *Guerra dels segadors i crisi social*, Barcelona 1984, apèndix documental núm I.

5. LAPLANA, *L'Oratori de Sant Felip Neri* 25.

6. El títol de ciutadà honrat es lliurà el 29-3-1628; F.J. MORALES ROCA, *Próceres habilitados en las Cortes del Principado de Cataluña, siglo XVII (1599-1713)*, II, Madrid 1983, 127-128.

Francesc Gili. L'any 1638 però es tornà a casar amb Marianna Bofill; filla gran del ciutadà honrat de Barcelona Gismund Bofill.⁷ D'aquest matrimoni nasqué el prestigiós doctor en dret Bonaventura Tristany i Bofill.

Tot sembla indicar que les primeres activitats d'Aleix estigueren vinculades amb afers administratius del Consell de Cent. L'any 1638 era advocat de l'Hospital General de la Santa Creu. Dos anys després exercia l'assessoria lletrada del capítol catedralici. Durant la Guerra dels Segadors fou assessor de la Generalitat.⁸ L'any 1651 abraçà la causa de Felip IV i abandonà Barcelona, per la qual cosa *fue perseguido y perdió toda su hacienda*.⁹ Sotmesa la ciutat per les tropes de Joan Josep d'Àustria, obtingué la fiscalia de la Diputació. L'any 1662 era designat oïdor de la Reial Audiència (sala del canceller) per la jubilació del doctor Miquel Alegre.¹⁰ L'any 1671 —poc abans de morir— fou premiat amb un títol de cavaller.¹¹ El seu fill, el doctor Bonaventura Tristany, és també un bon exemple de la progressió social d'aquesta família. Inicialment s'encarregà de proveir queviures a les tropes del rei.¹² L'any 1676 fou nomenat jutge de cort per l'ascens

7. AHPB, Jerónim SABATA, *Llibre quart, Capítols Matrimonials, 1618-1640*, fs. 180-185v; sn/data. *ID.*, Joan Jerónim TALAVERA, *Llibre sisè, Capítols Matrimonials, 1637-1647*, fs. 17v-24r; Barcelona, 1 de gener de 1638.

8. BASILI DE RUBÍ, *Les Corts de Pau Claris*, Barcelona 1976, pàg. 297. Assessorà la Diputació en els períodes 1641-1644 i 1644-1647; J.LL. PALOS, *Els juristes i la defensa de les constitucions. Joan Pere Fontanella (1575-1649)*, Vic 1997, 186-187. Més informació d'Aleix Tristany a DACB, 16, Barcelona 1918, pàg. 166.

9. *Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Consell d'Aragó, Llig. 226, núm. 5*; Madrid, 29 de juny de 1671.

10. ACA, *Consell d'Aragó, Reial Cambra, Reg 19*, fs. 74-77r; Madrid, 7 de setembre de 1662. La seva plaça d'oïdor finançava, amb 200 ducats anuals, la pensió vitalícia del doctor Alegre; *ID.*, *Llig. 226, núm. 26*; Madrid, 25 de juny de 1664.

11. ACA, *Consell d'Aragó, Llig. 226, núm. 5*. Sollicitud de privilegi de cavallero de Aleix Tristany i Montserrat; Madrid, 19 de juny de 1671. El registre del Llibre Verd assenyala que ingressà en el Braç Militar el dia 9-5-1650; *ID.*, *Generalitat, G-225*, fol. 208r. El títol de cavaller està datat el 30-10-1671; MORALES ROCA, *Privilegios nobiliarios del Principado de Catalunya. Dinastía de Austria. Reino de Carlos II (1665-1700)*; Hidalguía 1980 (159), 238. El seu testament es pot consultar a AHPB, Francesc REVERTER, *Llibre segon, Testaments, 1646-1680*, fs. 215r-254v; Barcelona, 13 de desembre de 1673. Eren marmessors, Francesc Bernat i Pons, canceller de la Reial Audiència i el mateix doctor Oleguer de Montserrat, ardiaca major de Tarragona.

12. El seu currículum era impressionant: assessor de la capitania general, fiscal de la cúria del veguer barceloní, auditor de causes pies, auditor de l'esquadra de galeres

de Pere d'Amigant a la sala tercera.¹³ Cinc anys després ocupava —com el seu pare— una plaça vacant d'oïdor (sala del regent) per la promoció del doctor Narcís d'Anglasell a la sala tercera.¹⁴ Llavors el seu oncle —Oleguer de Montserrat— era el canceller de la Reial Audiència. L'any 1686 Carles II li concedí el títol de noble. Aquest privilegi el complementà l'any 1691 amb un hàbit de cavaller de l'ordre de Montesa.¹⁵ L'any 1701 participà a les corts de Felip V. Segons un informe borbònic no és pas molt maliciós, però les seves companyies no són bones.¹⁶ En qualsevol cas també assistí —amb el seu fill Aleix Tristany i Claresvalls— a les corts convocades per l'arxiduc Carles.¹⁷ Bonaventura era casat amb la donzella Grayda Claresvalls i Llupià, filla de Lluís Claresvalls, baró de Llorac Camp.¹⁸

de Sardènia, consultor del tribunal de la Inquisició, jutge del breu apostòlic i del consell de la batllia general; ACA, *Consell d'Aragó, Llig. 226, Memorial de méritos del doctor Buenaventura Tristany y Bofill*; Madrid, 12 de setembre de 1694. També veure P. MOLAS ROBALTA, *Catalunya i la Casa d'Austria*, Barcelona 1996, pàg. 113. Referent a la milícia i el saqueig patrimonial que patí els anys 1688 i 1690 veure H. KAMEN, *La España de Carlos II*, Barcelona 1981, pàg. 312.

13. ACA, *Consell d'Aragó, Llig. 225*, núm. 120; Madrid, 12 de febrer de 1676. Tres anys abans havia estat nomenat jutge de reclams per la mort del doctor Damian Leonard; *ID.*, *Llig. 226*, núm. 6; Madrid, 17 de maig de 1673.

14. ACA, *Consell d'Aragó, Llig. 225*, núm. 116; (consulta) Madrid, 19 de novembre de 1681; *ID.*, *Reial Cambra, Reg. 26*; fs. 115v-117r; (nomenament) Madrid, 26 de desembre de 1681.

15. ACA, *Cancelleria, Reg. 6.003*, fs. 131-134v. *Título nobiliario del Dr. Buenaventura Tristany Bofill y de Benach*; Madrid, 30 d'agost de 1686. Havia ingressat en el Braç Militar el dia 5-12-1686; ACA, *ID.*, *Generalitat, G-225*, fol. 302v. MORALES ROCA, *Registros Nobiliarios del Brazo Militar del Principado de Catalunya: El Libro Vert del Antigo Brazo Militar (1602-1713)*; Hidalguía 1987 (204), 878.

16. J. ALBAREDA I SALVADÓ, *Els catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta (1700-1705)*, Barcelona 1993, pàg. 147.

17. ACA, *Generalitat, Corts, Reg. 1.071*, fs. 16-17v, Sessió del Braç Militar; Barcelona, 5 de desembre de 1705. El doctor Bonaventura Tristany va morir l'any 1714. Era autor de *Corona Benedictina* (Barcelona, 1677); *Sacri Supremi Regii Senatus Cathaloniae Decisiones* (Barcelona, 1686) i *Escudo Montesiano* (Barcelona, 1703); *Diccionari d'Història de Catalunya*, Barcelona 1992, pàg. 1067. El seu primogènit, Aleix Tristany i Claresvalls, era casat amb Clara Antich i Sala, vídua de Carles de Monrodon i filla del donzell Francesc Antich; AHPB, Joan RIBES, *Llibre de Capítols Matrimonials, 1678-1692*, fs. 331v-336r; Barcelona, 25 d'octubre de 1691.

18. AHPB, Josep FERRER, *Llibre segon, Capítols Matrimonials, 1661-1668*, fs. 23v-31r; Barcelona, 11 de setembre de 1665. Lluís de Claresvalls i Miquel participà a

Poca cosa sabem —llevat d'Oleguer— dels fills de Pere Montserrat i Rufet. El primogènit, Lluís, era l'hereu del patrimoni familiar. Jerònima i Paula —mortes l'any 1700 i 1702 respectivament— eren monges del monestir agustí de la Magdalena (Barcelona). Caterina Montserrat es va casar amb el cavaller sicilià David Pessió, que serví sota les ordres de Joan Josep d'Àustria en el setge de Barcelona. L'any 1663 Felip IV li concedí el títol de noble. La seva filla, Raimunda Pessió i Montserrat, era casada en primeres noces amb el doctor en dret Francesc Ametller (1657-1726);¹⁹ un dels partidaris catalans més importants de Felip V durant la Guerra de Successió espanyola i precursor del Decret de Nova Planta.²⁰

Ametller fou catedràtic i professor de lleis a la universitat de Barcelona. L'any 1698 obtingué una plaça de jutge de cort per l'ascens del doctor Domingo Aguirre a la sala del canceller.²¹ Posteriorment passà a la fiscalia de l'Audiència. L'any 1705 ha de fugir de Barcelona un cop ocupada la ciutat per l'arxiduc Carles. Serví els Borbons a Mallorca i Sicília. L'any 1714 era nomenat conseller de Castella. Dos anys després fou recompensat per Felip V amb un títol de noblesa.²² El

les corts de 1701, 1705 i Junta de Braços de 1713 era fill de Joan de Claresvalls i Llucià, noble del Principat (1680) i conseller en cap de Barcelona (1706); MORALES ROCA, *Próceres habilitados*, I, 195.

19. Francesc Ametller era fill de Jaume Ametller i Maria Perer, naturals de Sant Feliu de Codines, on tenien un petit patrimoni. David Pessió era propietari de cases i botigues que produïen rendes per valor de 200 lliures l'any. El doctor Oleguer de Montserrat, oncle de la núvia, oferí en dot 889 lliures en joies d'or i plata; AHPB, Pere Màrtir LLUNELL, *Llibre quart, Capítols Matrimonials, 1681-1685*, Llig. 32, sn/fol; Barcelona, 3 d'octubre de 1681.

20. ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 224, *Memorial de méritos del doctor Francisco Ametller*; Madrid, 6 de juny de 1695. Més informació referent a la família Ametller es pot trobar a MOLAS RIBALTA, *Catalans als consells de la Monarquia (Segles XVII-XVIII)*: Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols 1995 (13), 237-239. També veure el treball de F. ANDÚJAR CASTILLO, *Consejo y consejeros de Guerra en el siglo XVIII*, Granada 1996, 171-172.

21. ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 226, núm. 53; (consulta) Madrid, 28 de maig de 1698; *ID.*, *Reial Cambra*, Reg. 31, fs. 151v-153r; (nomenament) Madrid, 26 de juny de 1698.

22. Fou regent de l'Audiència de Mallorca (1705) i regent del consell d'Itàlia (1713). El dia 1 de maig de 1714 era nomenat conseller de Castella. També fou conseller de Guerra (9-6-1715). El seu títol de noble del Principat està datat el dia 8 de desembre de l'any 1716; J. FAYARD, *Los ministros del Consejo Real de Castilla (1621-1788)*: Hidalguía, núm. 165 (1981), 190.

seu primogènit, el doctor en dret Oleguer Ametller i Pessió (batejat Oleguer en honor al seu oncle, el nostre doctor Oleguer de Montserrat) també hi col.laborà. L'any 1718 fou escollit regidor vitalici per la classe de nobles i alcalde major criminal de Barcelona.²³

3. L'ORATORI DE SANT FELIP NERI: UNA FUNDACIÓ CONFLICTIVA

Malauradament desconeixem molts detalls de la infantesa de Montserrat. S'incorporà a l'estament eclesiàstic perquè poques possibilitats tenia el menor d'una família jurista de cinc fills d'heretar les propietats paternes.²⁴ Sabem que viatjà, amb el seu oncle —Dionisi Montserrat i Rufet—, per terres aragoneses, castellanès i andaluses. A la ciutat de Sevilla inicià estudis de lleis, però es doctorà en dret civil i canònic a Barcelona l'any 1640.²⁵ Poc abans de començar la revolta catalana s'encarregà de la rectoria de l'església del Vilar (bisbat de Vic). L'any 1646 fugí de Catalunya. Gràcies a la protecció del rei d'Espanya visqué a Roma deu anys (1647-1657) intentant aconseguir alguna dignitat eclesiàstica. El seu protector, el doctor Josep Ninot —canonge de la catedral de Barcelona— el posà en contacte amb els cercles reformistes religiosos de la ciutat. Els pares italians Virgili Spada i Paolo Aringhi —responsables de l'Oratori de Sant Felip Neri de Roma— l'animaren a adoptar el seu model de meditació espiritual. Però l'any 1655, el doctor Joan Antoni de Centena —degà de la catedral de Barcelona i amic de Ninot— l'introduí en la prestigiosa Escola de Crist.²⁶ Molts dels seus membres eren defensors del misteri de la

23. R. CERRO NARGÁNEZ, *Barcelona y sus alcaldes mayores: perfil sociológico de una élite letrada al servicio de los Borbones (1718-1750)*: Pedralbes, Revista d'Història Moderna 1997 (17), 219-220.

24. Reveladores són les aportacions recents fetes a l'àmbit de relació família-individu per M. A. FARGAS PENARROCHA, *Família i poder a Catalunya, 1516-1626: les estratègies de consolidació de la classe dirigent*, Barcelona 1997, pàg. 495.

25. A. MAS I FOLCH, *Origen de la congregación del Oratorio en Barcelona* : Vida Oratoriana, núm. 20-21 (1950), 129-130; Referent a la seva estada a Sevilla, LAPLANA, *L'Oratori de Sant Felip Neri* 24.

26. G. GARCÍA FUENTES, *Sociabilidad religiosa y círculos de poder. Las escuelas de Cristo de Madrid y Barcelona, en la segunda mitad del siglo XVII*, dins: *III Congrés d'Història Moderna de Catalunya*: Pedralbes, Revista d'Història Moderna 1993 (11-13), 326-327.

Immaculada Concepció.²⁷ Tot i que també era advocada la vida i obra de Sant Felip Neri; guia i mestre de la confraria.²⁸ Devots de l'Escola de Crist a la Cort foren homes clau de la monarquia hispana. Alguns dels més importants eren Juan de Palafox i Mendoza (antic bisbe de Puebla dels Àngels —Mèxic— on s'obrí un Oratori de Sant Felip Neri l'any 1669), conseller d'Aragó (1650) i bisbe d'Osma (1654-1659). El cardenal-arquebisbe Pasqual d'Aragó —fill d'Enric d'Aragó, duc de Sogorb-Cardona— fou regent del consell d'Aragó (1653), inquisidor general (1665) i arquebisbe de Toledo (1666-1677). El seu germà, Pere Antoni d'Aragó, era president del consell d'Aragó (1677) i home de confiança de Joan Josep d'Àustria. El cardenal Baltasar Moscoso i Sandoval, fill del comte d'Altamira, havia estat bisbe de Jaén (1619) i també arquebisbe de Toledo (1646-1665); morí abans d'entrar a la Junta de Govern establerta per Felip IV. I Guillén Raimon de Montcada, marquès d'Aitona: virrei de Catalunya l'any 1647, conseller d'Estat, membre de la Junta de Govern (1665) i un dels fundadors de l'Escola de Crist de Barcelona (1660).²⁹ La confraria era doncs una xarxa de solidaritat espiritual, política i social integrada per oficials reials i sectors reformadors de l'alt clergat.³⁰ Tots ells formaren part dels cercles de poder més importants durant la regència de Marianna d'Àustria.

27. Felip IV fou apassionat defensor de la Immaculada Concepció. L'any 1724 patrocinà a Roma la fundació d'un nou orde militar marià. El Papa Urbà VIII el nomenà protector. Però l'any 1663 Alexandre VII publicà una butlla per afavorir el seu culte. Un breu pontifici instituí la festivitat (1696). Més informació referent a la polèmica devoció del misteri a R.A. STRADLING, *Felipe IV y el gobierno de España, 1621-1665*, Madrid 1989, 479-494.

28. Les imatges venerades eren la Crucifixió de Crist, la Immaculada Concepció i Sant Felip Neri; M. MORENO VALERO, *La Escuela de Cristo. Su vida, organización y espiritualidad barroca*, dins: *La Religiosidad Popular. Hermandades, Romerías y Santuarios*, III, Barcelona 1989, 513-514.

29. Altres fundadors eren fra Urrea, predicador de Carles II, Diego Francès, bisbe de Barbastre, Lluís de Pons, bisbe de Solsona, i Jerònim Ninot, germà de Josep Ninot. L'Escola de Crist de Madrid fou fundada l'any 1646 per Giovanni Baptista Ferruza, capellà de l'Hospital d'italians de la Cort i membre de l'Oratori de Sant Felip Neri de Messina. L'Escola sevillana és de 1662. Era membre Nicolás Antonio, cavaller de l'orde de Santiago i autor de la *Biblioteca Hispano Nova* publicada a Roma (1672). Altres Escoles s'establiren a: València, Osca, Morella, Requena, Bilbao, Còrdova etc; GARCÍA FUENTES, *Sociabilidad religiosa y círculos de poder* 319-328.

30. L'elitisme de l'Escola difereix de confraries com la del Roser, Santíssim Sacrament i les Ànimes; A. PLADEVALL, *Història de l'Església a Catalunya*, Barcelona 1989, 83-84.

Amb el suport d'aquests elements elitistes Montserrat establirà les bases de la seva promoció política però també les de l'Oratori barceloní.

L'any 1657 el nostre home tornava a Catalunya per fer-se càrrec d'una plaça d'ardiaca major a l'arquebisbat de Tarragona. Col.laborà, activament, amb els arquebisbes Francisco de Rojas i Artés (1653-1663) i Juan Manuel de Espinosa (1664-1679). Però aviat exercirà altres dignitats: la vicaria general, la capitular i la rectoria de la universitat de Tarragona.³¹ L'any 1664 fou nomenat assessor de la Generalitat, la qual cosa l'obligà a traslladar-se a Barcelona. Un any després el seu antic protector, el doctor Josep Ninot —ara bisbe de Girona (1665-1668)—, el recomanava per a l'ofici de subdelegat i jutge del breu apostòlic. Per ordre del lloctinent general, va col.laborar amb el doctor en dret Joan Baptista Pastor —ministre de la Reial Audiència—, en la recaptació de les tres gràcies.³² Segons un informe del consell d'Aragó, datat l'any 1665, el doctor Oleguer de Montserrat s'havia distingit clarament com un home:

[...]de letras virtud y experiencia de negocios, habiendo mostrado su talento en algunas dificultades que se ofrecieron en la Junta de cualificativos que se tuvo por hacer en Tarragona para la nueva concesion del subsidio quarta i excusado.³³

També destacà impulsant la vida creativa de la nova Escola de Crist. Però l'any 1671 madurà el somni fundacional d'un Oratori de sacerdots seculars units —sense vots i promeses— per la vida comuna i la caritat.³⁴ La difusió de noves congregacions germanes per tota la geografia hispana l'animà en aquesta direcció. Quinze foren els Oratoris de Sant Felip Neri oberts a la Península durant el segle XVII. Cronològicament el primer fou el valencià, fundat l'any 1645 per Lluís

31. J. BLANCH, *Arxiepiscopologi de la Santa Església Metropolitana i Primada de Tarragona*, II, Tarragona 1985, pàg. 187.

32. LAPLANA, *L'Oratori de Sant Felip Neri* 24-25.

33. ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 226, núm. 8; Madrid, 14 de maig de 1665.

34. La canonització, impulsada pel rei Felip IV l'any 1622, de Sant Felip Neri —amb Sant Isidre, Sant Ignasi de Loiola, Sant Francesc Xavier i Santa Teresa de Jesús— popularitzà a Barcelona la figura del sant italià. El primer Oratori havia estat fundat a Roma l'any 1575. El papa Pau V confirmà les seves constitucions amb la butlla *Christi Fidelium* (1612); H. JEDIN, *Manual de Historia de la Iglesia*, V, Barcelonar 1992, pàg. 843.

Crespí i Borja (1607-1663), bisbe d'Oriola (1652) i Plasència (1658). Traduí *La vida de San Felipe Neri* de Bachi Aretino (1651), prepòsit de la congregació romana.³⁵ L'any 1662 Felip IV el nomenà ambaixador a Roma per defensar la doctrina de la Immaculada Concepció. També era membre de l'Escola madrilenya de Crist. El seu germà, Cristòfor Crespí de Valldaura, fou vice-canceller del consell d'Aragó (1652) i membre de la Junta de Govern (1665). L'altre germà, Francesc Crespí de Valldaura, havia estat bisbe de Vic (1656). Un cop més la relació entre Escola, Oratori i Cort resultava evident. L'any 1650 el doctor en dret Francisco Dañon —mainader de Carles II— en fundava una de nova a la població de Villena (Múrcia). Diego Liñan farà el mateix a les ciutats de Madrid (1660) i Cadis (1671). D'aquest any és la també la fundació granadina que estigué sota la protecció del president de la Chancilleria Juan Antonio de Otorra i Guevara. El doctor en dret Dionisio del Barrio i Montserrat fou el primer prepòsit.³⁶

Oleguer de Montserrat començà els seus exercicis espirituals a la casa del seu nebot, el doctor en dret Baltasar Aguspi. La necessitat d'un local més gran l'obligà a comprar la casa del comte de Robres (1673).³⁷ Llavors congregava quinze capellans de la diòcesi barcelonina. Aquest èxit però despertà recels d'altres convents. Les esglésies de Sant Sever, Sant Cugat del Rec i Santa Agata li denegaren auxili material. Fins i tot el Consell de Cent va recuperar dues ordenances dels anys 1633 i 1673 que limitaven les edificacions religioses dintre la ciutat³⁸. Montserrat va demanar ajut al bisbe de Barcelona, l'andalús Ildelfonso de Sotomayor; antic bisbe d'Arbòrea (Sardenya).

Sotomayor havia estat nomenat bisbe de Barcelona l'any 1664.

35. V. XIMENO, *Escritores del Reino de Valencia*, II, València 1749, 30-37.

36. Altres congregacions espanyoles eren: Sòria (1670), Ciutat de Mallorca (1690), Alcalà de Henares (1694), Saragossa (1695), Carabuey (1695), Medina de Pomar (1695), Sevilla (1698), Còrdova (1699), Cifuentes (1700), Múrcia (1700) -fundada pel cardenal Luís de Belluga y Moncada- i Vic (1723) fundada per Agustí Carus. L'Oratori de Gràcia és de l'any 1885; *Diccionario de Historia Eclesiástica de España*, V, Madrid 1975, 1810-1811.

37. MAS I FOLCH, *Origen de la congregació* 129-130; Feliu de la Peña afirma que era la casa dels comtes de Cabrera-Aitona, en el carrer Baixada de Santa Eulàlia, *Anales*, III, pàg. 356.

38. J. BADA ELIAS, *Situació Religiosa de Barcelona en el segle XVI*, Barcelona 1970, 45-53.

Tenia fama d'home pietós i reformador. Un dels seus principals objectius era l'establiment d'una congregació secular sota la seva tutela. Poc abans el bisbe de València, Pedro de Urbina, va defensar *que en cada obispado habia de haber una congregación del Oratorio*.³⁹ L'any 1673 el sínode diocesà de Barcelona es pronuncià també en aquesta direcció. Ildelfonso de Sotomayor va sol·licitar suport a la regent Marianna d'Àustria. Una carta datada l'abril de 1673 comunicava al virrei de Catalunya, Francisco Fernández de Córdoba (duc de Sessa), la protecció reial de l'Oratori. Probablement la decisió estigué moderada pels cercles cortesans de l'Escola de Crist. Però el Consell de Cent considerà il·legal les intencions de la regent. De res no serví la intervenció personal del duc de Sessa i el bisbe Sotomayor. Poderosos interessos s'amagaven darrere d'aquesta decisió. Els consellers, pressionats per una comissió de teòlegs i juristes, amenaçaren renovar un privilegi pontifici de l'any 1370 que prohibia les noves fundacions.⁴⁰ El canceller de l'Audiència, Francesc Bernat de Pons —germà d'un important membre de l'Escola de Crist— dissuadí els consellers, però no aconseguí rebaixar la tensió. No obstant això, el 14 de juny de 1673 Sotomayor aprovava la fundació canònica de l'Oratori. La nova congregació havia de reconèixer l'autoritat jurídica del bisbe i el seu dret de visita. L'endemà tingué lloc a casa de Montserrat l'acte inaugural on es cantà un *Te Deum*. Hi assistiren el virrei, el canceller, el bisbe, ministres de l'Audiència i el capítol catedralici.⁴¹ Naturalment hi faltaren els consellers. Però no els col·laboradors més íntims del fundador: el llicenciat Josep Granyó, natural de Guissona (bisbat d'Urgell), el solsoní Josep Font, el doctor Baltasar Aguspí i el seu amic, Magí Cases, professor de retòrica de la universitat de Barcelona.

La polèmica obra naixia amb importants protectors. Però també tenia detractors que no perdonaren a Montserrat les seves connexions cortesanes. L'any 1674 una denúncia anònima l'obligà a defensar-se —davant la Inquisició— de pràctiques heterodoxes i herètiques. Una altra versió afirmava ésser quietista i seguidor de l'aragonès Miguel de Molinos (1628-1696); membre de l'Escola de Crist de València

39. LAPLANA, *L'Oratori de Sant Felip Neri* 26-28.

40. J. CARRERA I PUJAL, *La Barcelona del segle XVIII*, II, Barcelona 1951, 201-203.

41. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, III, 356.

(1662).⁴² De fet fins l'any 1687 (data del processament de Molinos a Roma) no començà la persecució de la doctrina. Els primers casos coneguts aparegueren a Valladolid, Toledo i Sevilla. A Catalunya trobem un cas a Reus (1689) i un altre a Vic (1691).⁴³ Fins i tot la Inquisició espanyola dubtava declarar-la una amenaça⁴⁴. Però a finals de 1674 Montserrat era empresonat. La Inquisició ordenà acte d'incomunicació.⁴⁵ Dos anys estigué reclòs en el convent carmelità de la Rambla (Sant Josep). El dia 21 de març de 1676 fou alliberat. Suposem que les acusacions fetes no es pogueren pas demostrar. Tot i que fins l'any 1678 el tribunal no signà el decret *Non Obstantia*, el qual el declarava innocent i el rehabilitava per a l'exercici de càrrecs civils i eclesiàstics.⁴⁶

Ara però la seva preocupació era impulsar la vida comunitària de l'Oratori i normalitzar les relacions amb les autoritats municipals. La reconciliació fou possible l'any 1677 en la festivitat de Sant Felip Neri (26 de maig). Dies abans Oleguer de Montserrat (prepòsit) i els pares Josep Font i Josep Granyó començaren els seus exercicis espirituals a la congregació. També feia poc les obres de la nova església havien estat finalitzades. El 8 de maig era batejada la seva campana amb el nom de *Felippa*. El bisbe Ildelfonso de Sotomayor prestà ornaments de la catedral *para siempre que los padres del Oratorio la pidiessen*.⁴⁷ El 26 de maig el doctor Raimon Sans, ardiaca major de Barcelona, beneïa l'església. Hi participaren el bisbe Sotomayor, el canceller Francesc Bernat de Pons, els inquisidors Baltasar de Prado i Juan Ribera; Esteve Nadal, sacristà major de Girona, Agustí Costa, prior de l'Hospital General, el doctor Vallés, síndic de la Seu d'Urgell, i els consellers de Barcelona. El 24 de novembre de 1677 Innocenci XI signà

42. MAS I FOLCH, *Origen de la congregació* 130; Laplana dóna poca base a aquestes acusacions, però assenyalà l'hostilitat municipal i d'alguns ordes religiosos, LAPLANA, *L'Oratori de Sant Felip Neri* 26-27. Una altra versió considera denúncies d'il·luminat des de l'any 1666; GARCÍA FUENTES, *Sociabilidad religiosa y círculos de poder* 327.

43. KAMEN, *La España de Carlos II* 468-471.

44. J. CARO BAROJA, *Las formas complejas de la vida religiosa. Religión, sociedad y carácter en la España de los siglos XVI y XVII*, Madrid 1978, 481-483.

45. MAS I FOLCH, *Origen de la congregación* 130.

46. LAPLANA, *L'Oratori de Sant Felip Neri* 30-31.

47. *Biblioteca Universitària de Barcelona (BUB)*, Ms. 1.000, *Consultas del Consell de Cent sobre el secreto jurado a la junta de Comisión*, núm. 47, fol. 446v.

la butlla *Ex quo Divina Maiestas*. Aquest acte posà fi a l'hostilitat entre Montserrat i la ciutat. Però també el convertiren, sota protecció règia, en una figura cabdal de l'església catalana.⁴⁸

4. EL CANCELLER I LA REVOLTA DE LES BARRETINES

El prestigi assolit ara obrí a Montserrat noves possibilitats de promoció personal. La influència cortesana de l'Escola de Crist fou decisiva malgrat la persecució inquisitorial. L'any 1665 el consell d'Aragó l'havia consultat per fer-se càrrec de la plaça de canceller.⁴⁹ Tretze anys després es tornava a presentar una nova oportunitat. És sabut que el canceller era —darrere el virrei— l'oficial més important de la monarquia a Catalunya.⁵⁰ Set foren els eclesiàstics que presidiren la sala primera de la Reial Audiència entre 1653 i 1705. Tots ells eren naturals del país i doctors en dret civil i canònic. La majoria foren canonges de la mitra tarragonina; bé que tampoc en faltaren de les esglésies de Barcelona, Besalú, Tortosa i Vic. El primer canceller català —un cop recuperada Barcelona per Joan Josep d'Àustria— fou el doctor Miquel de Soler, abat de Sant Pau del Camp (Barcelona) i després de Sant Pere de Portella. El seu nomenament està datat l'any 1653.⁵¹ Era fill de Joan Pere de Soler, assessor del governador general dels comtats i consultor del sant ofici. Un germà, Melcior de Soler i Armendàriz, havia estat abat de Sant Martí de Canigó.⁵² L'any 1658 fou substituït per Brauli Sunyer: canonge, tresorer i vicari general de Tarragona.⁵³ Sunyer s'havia distingit l'any 1645 en el conflicte jurisdiccional amb el prior de la diòcesi Giron de Rebolledo, partidari de la Generalitat.⁵⁴ Posteriorment fou destinat a les mitres de Vic (1663-1664) i Lleida

48. LAPLANA, *L'Oratori de Sant Felip Neri* 32-33.

49. ACA, *Consell d'Aragó, Llig.* 226, núm. 8; Madrid, 14 de maig de 1665.

50. Una visió completa d'aquesta dignitat eclesiàstica a V. FERRO, *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic 1987, 58-60.

51. ACA, *Consell d'Aragó, Llig.* 225, núm. 99; Madrid, 28 de maig de 1653. Miquel de Soler participà a la Junta de Braços de 1640. Era membre de la Junta d'Hisenda per l'estament eclesiàstic BASILI DE RUBÍ, *Les Corts de Pau Claris* 130.

52. MORALES ROCA, *Próceres habilitados*, I, 115-116.

53. ACA, *Consell d'Aragó, Llig.* 225, núm. 100; Madrid, 7 d'octubre de 1658.

54. A. JORDÀ FERNÁNDEZ, *Església i poder a la Catalunya del segle XVII. La seu de Tarragona*, Barcelona 1996, pàg. 85.

(1664-1667); en aquesta darrera convocà un sínode diocesà (1665).⁵⁵ El doctor Francesc Bernat de Pons havia estat monjo benedictí a Sant Pere de Roda, d'on s'exilià l'any 1643⁵⁶. La seva família era d'origen mercantil, però el seu germà, el cavaller Bernat de Pons i Turell — comte de Robres — ascendí a jutge de l'Audiència i regent del consell d'Aragó (1643).⁵⁷ Francesc Bernat de Pons fou designat canceller l'any 1665, però mantingué la dignitat d'abat de Besalú i després de Sant Cugat del Vallés (1674-1694).⁵⁸ També havia estat diputat eclesiàstic l'any 1688. Un altre germà, Lluís de Pons, fou monjo a Ripoll, membre de l'Escola de Crist i bisbe de Solsona (1664-1685). El barceloní Miquel Joan de Taverner i Rubí estava emparentat amb el senyor de Montornès i el marquès de Rubí. El seu nomenament està signat l'any 1689; un cop designat Oleguer de Montserrat bisbe d'Urgell. Taverner i Rubí era canonge i ardiaca major de Tarragona.⁵⁹ Tot i que els seus dos germans Josep i Fèlix eren de Barcelona.⁶⁰ No era gaire freqüent un nomenament com el seu perquè de fet es produí entre ministres de l'Audiència. Taverner havia estat jutge de cort i oïdor a la sala del canceller (1681).⁶¹ Carles II li oferí el bisbat de Girona (1699-1720) i Felip V, per la seva fidelitat, l'arquebisbat de Tarragona (1720-1721).⁶² L'any 1703 fou designat canceller el doctor Manuel de Senjust i Pagès, prior de Tortosa. Dos anys després abraçà la causa austriacista, per la qual cosa fou premiat amb la diòcesi de Vic (1706). Felip V el desterrà a l'Ametlla del Vallès, on morí l'any 1720. El seu pare, Francesc de Senjust i Pagès, havia estat conseller en cap de Barcelona (1684).⁶³

55. J. LLADONOSA I PUJOL, *Història de Lleida*, II, Tàrrrega 1974, pàg. 541.

56. VIDAL, *Guerra dels segadors*, Apèndix núm I.

57. MOLAS RIBALTA, *Catalunya i la Casa d'Àustria* 133.

58. ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 226, núm. 8; Madrid, 14 de maig de 1665.

59. ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 225; Madrid, 18 de març de 1689.

60. AHPB, Pere PAU VIVES, *Llibre octau, Testaments, 1632-1667*, fs. 85v-87r; Barcelona, 16 de maig de 1659; *ID.*, Maties MARSAL, *Llibre segon, Testaments, 1692-1702*, sn/fol; Barcelona, 28 de maig de 1697.

61. Per la promoció de Miquel de Cortiada a la plaça de regent la cancelleria; ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 225, núm. 118; Madrid, 18 de juliol de 1681.

62. J. BUSQUETS DALMAU, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona. La Crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, I, Barcelona 1994 [Biblioteca Abat Oliba: 136], 569-570.

63. F. DURAN I CANYAMERES, *Catalunya sota el govern dels reis absoluts de la casa de Borbó*: Revista Jurídica de Catalunya, 1934 (40), 198.

Senjust serà substituït per Llorenç Tomàs i Costa, escollit canceller per l'arxiduc Carles el novembre de 1705. Era rector de Santa Eulàlia de Riuprimer, vicari general de Vic i capellà de Palau. Després fou nomenat ambaixador imperial.⁶⁴

Oleguer de Montserrat va ocupar la plaça per la marxa de Francesc Bernat de Pons a l'abadia de Sant Cugat. Sabem però que el seu nom no era en la consulta feta pel consell d'Aragó el novembre de 1678. El virrei duc de Bournonville va remetre a Madrid una terna encapçalada per Antoni Pasqual, ardiaca de Girona i col·legial de Bolonya. L'abat de Sant Pere de Galligants Jaume de Magarola; nét del regent del consell d'Aragó Joan de Magarola (1630).⁶⁵ I Daniel de Saiol, canonge de Barcelona i jutge de contencions. També hi afegí un altre nom; el català Francesc de Berart, canonge de Conca i protegit del duc de Sessa. Però el consell d'Aragó va rebutjar a Pasqual *respecto de ser tan publico en Barcelona la humildad de su nacimiento* i a més perquè *viniendo de Roma traera embuidas las maximas que en aquella corte se practican contra la jurisdiccion real*. També quedà exclòs Magarola *por su poca edad*. Francesc de Berart era admès en primer lloc perquè *ha emparentado con casas de mucha suposicion en aquel Principado*. En segon lloc anava Francesc Ciscar —canonge d'Àger— i després Daniel de Saiol.⁶⁶ La resposta reial, però, no tingué res a veure amb les ternes elaborades pel virrei i el consell. Carles II es decidí per Oleguer de Montserrat, el qual prèviament havia estat proposat per a les mitres de Vic i Saragossa.⁶⁷ Però Montserrat no volgué allunyar-se del seu Oratori i preferí un càrrec a Barcelona.⁶⁸

El nostre home s'assabentà de la notícia el 4 de març de 1679. Una ambaixada de la ciutat li donà l'enhorabona. Vuit dies després jurava la plaça davant el virrei duc de Bournonville.⁶⁹ L'Audiència on s'integrà el nou canceller era formada per alguns dels juristes catalans més brillants del moment. El lleidatà Miquel de Cortiada havia estat fiscal

64. P. VOLTES BOU, *Barcelona durante el gobierno del Archiduque Carlos de Austria (1705-1714)*, I, Barcelona 1963, 205-207.

65. J. ARRIETA ALBERDI, *El Consejo Supremo de la Corona de Aragón (1494-1707)*, Saragossa 1994, pàg. 616.

66. ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 225, núm. 98 (consulta); Madrid, 8 de novembre de 1678.

67. BLANCH, *Arxiepiscopologi* 187.

68. ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 225, núm. 98; Madrid, 21 de febrer de 1679.

69. DACB, 19, Barcelona 1965, 407-410.

patrimonial a Sardenya i oïdor a la sala del canceller. L'any 1683 fou nomenat regent la cancelleria. No menys destacat era el doctor Pere de Montaner i Solanell; ennoblit l'any 1669 i regent la tresoreria (1683).⁷⁰ El cavaller Narcís d'Anglaseu i Roca ascendí l'any 1681 a ministre criminal, anteriorment havia estat oïdor a la sala del regent. El seu company, el manresà Pere d'Amigant i Ferrer, havia realitzat una impressionant carrera. Fou assessor de la capitania general (1667), batllia general (1669), jutge de cort (1670), i oïdor de la sala tercera (1675).⁷¹ Rafael Nabona i Josep Pastor i Mora també foren assessors de la batllia general, però Nabona pertanyia a la sala del canceller (1672) i Pastor a la del regent (1682).⁷² Igualment, havien estat jutges de cort: Gerònim de Magarola (1672), Francesc Portell (1684) i Francesc de Rius i Bruniquer (1686); aquest darrer promocionà a la sala del canceller l'any 1688. Els doctors Miquel Calderó, Cristòfor de Potau, Vicent Sabater, Josep Balaguer, Miquel Joan de Taverner i Bonaventura Tristany completaven el personal cap al 1688.⁷³

Una prioritat de la política de Montserrat fou harmonitzar els interessos de les institucions catalanes i reials durant la tibant conjuntura política, social i econòmica; agreujada l'any 1687 per una plaga de llagosta que féu malbé les collites de blat. Però els rumors de guerra amb França, la necessitat d'allotjar 2.400 homes i el pagament d'una contribució a punt estigueren de reproduir una situació semblant a la de 1640. L'incident a Centelles entre soldats i segadors fou l'espurna catalitzadora del moviment barretina.⁷⁴ Malgrat tot Oleguer de Montserrat

70. F. SÁNCHEZ MARCOS, *Cataluña i el Gobierno Central tras la Guerra de los Segadores (1652-1679)*, Barcelona 1983, 150-154.

71. X. PADROS I CASTILLÓN, *Poder i institucions: Pere d'Amigant, magistrat de la Reial Audiència de Catalunya (1645-1706)* dins: *I Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, II, Barcelona 1984, 149-159.

72. M.Á. MARTÍNEZ I RODRÍGUEZ, *Los magistrados en la Cataluña del Antiguo Régimen* dins: *Sociedad, Administración y Poder en la España del Antiguo Régimen*, Granada 1996, 343-344.

73. Eren nobles del Principat de Catalunya: Amigant (1673), Balaguer (1677), Nabona (Cavaller, 1679), Pastor (1683), Calderó (1685), Tristany (1686), Portell (1690), Rius i Bruniquer (1690), Potau (comte de Vallcabra, 1703) i Magarola (comte de Quadrells, 1707); MORALES ROCA, *Próceres habilitados*, I, 146-294.

74. Sobre aquest moviment camperol veure H. KAMEN, *Una insurrecció oblidada del segle XVII. L'alçament dels camperols catalans de l'any 1688*: Recerques 1979 (9), 11-28; i J. DANTI I RIU, *Aixecaments populars als països catalans (1687-1693)*, Barcelona 1990, 86-118.

sempre havia estat sensible al patiment dels més indefensos. Una lletra adreçada al president del consell d'Aragó ho deixava patent.

Bien se acordara V. Ex. lo que jo escrivi a V. Ex. sobre los alojamientos y que se havia de ir con benignidad y no con rigor. Tambien lo he dicho al Sr. marques [de Leganés] varias veces y se lo he rogado [...] que seria de mal exemplar para los otros pueblos. La intencion ha sido buena y su animo muy benigno, no queriendo causar a los paysanos daño alguno sino solo que reconocieran la obligacion que tenian como a buenos vassallos.⁷⁵

Tampoc podia oblidar l'injust repartiment de contribucions militars, els abusos comesos pels soldats, les exempcions fiscals i els privilegis. Tots ells eren també objecte de crítica.

Señor el exceso en la contribucion i la desigualdad en la distribución ha sido i es muy grande, si bien oy no contribuyen tanto como antes porque por razon de la langosta los demas pueblos han venido al Sr. marques a desirle que no podian pagar [...] por que los ricos como son los clerigos, cavalleros, letrados y medicos que cada uno de estos estados son sin numero, son exemptos y esta exencion la estienden en sus casas que no habitan, pareciendoles que es carga real y entre ellos concurren tambien los oficiales del Santo Officio con que crece la carga del pobre paysano, y el pobre soldado que tiene alojado tambien lo padece, siendo muchos que lo han de buscar de limosna para darle de comer y este pecho dura de 36 a 37 años.⁷⁶

Fins i tot, en el moment en què milers de camperols armats acampaven la primavera de 1688 a prop de Barcelona, recomanà que

si la cavalleria que esta alojada no tiene seguridad en el llano de Vique [...] puede V. Ex. mandar retirarla de aquellos parajes y ponerla en las guarniciones.⁷⁷

75. ACA, *Consell d'Aragó, Llig. 240*, núm. 43, Oleguer de Montserrat a Pere d'Aragó; Barcelona, 11 d'octubre de 1687.

76. ACA, *Consell d'Aragó, Llig. 240*, núm. 43, Oleguer de Montserrat a Pere d'Aragó; Barcelona, 18 d'octubre de 1687.

77. ACA, *Consell d'Aragó, Llig. 240*; Barcelona, 8 de maig de 1688.

Aquesta era la seva peculiar visió de la situació del país: moderació abans que repressió. Desconeixem però les raons de la seva substitució un any després. De fet, el virrei marquès de Leganés —partidari de solucions més contundents— també havia estat cessat. El nou virrei català, duc de Villahermosa, serà l'encarregat de fer front a la revolta camperola i la guerra amb França. Però el novell canceller, Miquel Joan de Tavener i Rubí (antic oïdor de la sala del canceller), continuarà la política crítica d'allotjaments del seu predecessor.⁷⁸

5. ÚLTIMS ANYS: EL BISBAT DE LA SEU D'URGELL

No és pas fàcil analitzar les causes del cessament d'Oleguer de Montserrat, però el costum d'oferir mitres catalanes s'havia convertit en una sortida honorable per a tots els cancellers. Carles II li oferí la plaça vacant de la Seu d'Urgell per la mort de Joan Baptista Desbach (1682-1688). La diòcesi estava força allunyada de Barcelona, però també era una de les més conflictives del Principat.⁷⁹ Montserrat l'acceptà a la primavera de 1689, però abans hagué de solucionar algunes qüestions administratives i econòmiques de l'Oratori. En primer lloc la congregació havia de triar, democràticament, un nou prepòsit. Les eleccions d'abril de 1689 li donaren guanyador, però aquest càrrec només el pogué exercir mitjançant un *vice gerens*.⁸⁰ Dos mesos després el seu testament convertí Sant Felip Neri en l'hereu universal. Tot i que amb l'obligació de vetllar per les seves germanes —Jerònima i Paula— la seva neboda —Caterina Pessió i Montserrat vídua del cavaller David Pessió— i la congregació femenina de Beates de Sant Felip Neri, fundada per ell l'any 1686.⁸¹ Malgrat tot, poca cosa sabem del seu ministeri. El 6 de maig prenia possessió i abans de cap d'any celebrà un sínode diocesà.⁸² L'any

78. *Història, Política, Societat i Cultura dels Països Catalans. Crisi Institucional i Canvi Social, segles XVI-XVII*, IV, Barcelona 1997, pàg. 385.

79. M. RIU I RIU, *Las comunidades religiosas del antiguo obispado de Urgel: siglos VI-XVI*, I, Barcelona 1960 (tesi doctoral inèdita), 154-211.

80. LAPLANA, *L'Oratori de Sant Felip Neri* 36.

81. AHPB, Lluís FONTANA, *Llibre segon, testaments, 1679-1706*, fs. 49v-53r; Barcelona, 7 de juny de 1689.

82. *Diccionario de Historia Eclesiástica*, IV, 2.433 i 2.493. Una aproximació als sínodes urgellesos a E. MOLINÉ, *Els sínodes d'Urgell del segle XVI i la reforma catòlica: Urgellia 1990-1991*, (10), 407-467.

1692 tenim documentada la visita pastoral diocesana, però ell personalment reconegué la impossibilitat de finalitzar-la, al·legant la poca seguretat dels camins.⁸³ També participà al concili provincial de l'any 1691 convocat per l'arquebisbe de Tarragona Josep Sanchiz (1680-1694). Hi assistiren els bisbes: Sever Tomàs i Auter (Tortosa), Miquel Pontich (Girona), Antoni Pasqual (Vic), Miguel Jerónimo de Molina (Lleida), Manuel de Alba (Solsona) i el representant barceloní del bisbe Benito Ignacio de Salazar. El context bèl·lic feia recomanable la reunió. El delegat reial sol·licità i aconseguí la pròrroga del subsidi eclesiàstic. També fou aprovada una constitució relativa al compliment de les disposicions testamentàries. Finalment els prelats catalans feren costat a una declaració en què l'arquebisbe de Tarragona continuaria portant el títol de *Primado de las Españas*, malgrat el litigi amb la diòcesi de Toledo.⁸⁴

L'església catalana donà suport a les mesures defensives preses per les autoritats reials, però la guerra amb França ja havia provocat importants pèrdues territorials. Els francesos controlaven bona part del Gironès i l'Empordà i feren incursions a la Garrotxa, la Selva i el Maresme.⁸⁵ Poc després de concloure el concili el duc de Noailles va conquerir la Seu d'Urgell. Segons la visita de 1692 l'artilleria francesa havia destruït les muralles i moltes cases de la ciutat.⁸⁶ Llavors Montserrat tenia 73 anys i el bombardeig francès l'afectà físicament i anímicament. Ràpidament es traslladà a Guissona, on visqué els darrers anys de la seva vida. Cal dir, a més, que l'any 1692 la sort el volgué escollir diputat eclesiàstic, però Oleguer de Montserrat era ja un home vell i cansat. La seva delicada salut l'obligà a renunciar-hi.⁸⁷ Dies abans féu el mateix amb el càrrec de prepòsit. Morí el 19 d'octubre de 1694

83. MOLINÉ, *Les relacions de les visites «ad limina Apostolorum» dels bisbes d'Urgell, 1597-1821*: Urgellia 1981 (4), 422 i 450.

84. Foren 24 sessions que tingueren lloc entre el 7 de febrer i el 4 d'abril de l'any 1691. E. MORERA LLAURADÓ, *Tarragona Cristiana*, IV, Tarragona 1995, pàg. 521.

85. A. ALCOBERRO, *Entre segadors i vigatans: L'ocupació francesa de 1694-1698*: L'Avenç 1987 (109), 40-46.

86. MOLINÉ, *Les relacions*, III, (1980), 433.

87. En el seu lloc fou extret Josep Antoni Valls, ardiaca de Tarragona, però també hi renuncià. El substituï l'abat de Besalú Antoni de Planella que tornà a ésser diputat eclesiàstic l'any 1701. J.M. SANS I TRAVÉ i C. BALLART I MARSOL, *El Catàleg de Diputats i Oïdors de Comptes de la Generalitat de Catalunya (1359-1710) de Pere Serra i Postius*: Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols 1980 (8), 106.

a Guissona, envoltat dels seus deixebles, els doctors Baltasar Aguspí, Josep Font i el nou prepòsit Valentí Pla.⁸⁸ Tots ells eren la millor garantia de continuïtat de l'Oratori, on el seu fundador fou enterrat el 28 d'octubre de 1694.⁸⁹

6. CONCLUSIÓ

Segons Narcís Feliu de la Penya la mort d'Oleguer de Montserrat causà a Catalunya *grande opinión*. Gràcies al seu caràcter *piadoso, vivo y activo; enérgico pero a la vez prudente* aconseguí l'admiració i el respecte d'importants sectors socials, polítics i religiosos del país.⁹⁰ Naturalment el camí no fou pas fàcil, però la tenacitat i l'estoïcisme davant l'adversitat tingueren finalment la seva recompensa. Montserrat sempre fou un home de gran integritat i coherència moral. Els anys de canceller no suposaren cap contradicció marginal. De fet el Reial Servei mai no comportà la renúncia als seus principis cristians i espirituals més profunds, els quals foren l'essència de la congregació que tant protegí al llarg de tota la seva vida.

88. LAPLANA, *L'Oratori de Sant Felip Neri* 37.

89. Segons l'inventari *post mortem* havia invertit més d'11.000 lliures en terres, però les seves propietats a Barcelona només produïen rendes per valor de 133 lliures l'any. Més interessant era la biblioteca amb 120 títols de dret civil i canònic. Destaquen els següents autors: Tristany, Cortiada, Peguera, Crespí, Potau, i Ferrer entre d'altres. Montserrat era també autor de: *Llibre de Consuetuds de l'Oratori* i *Opúsculo Sacro* (1694). AHPB, Lluís FONTANA, *Llibre segon, Inventaris, 1688-1706*, núm. 70; Barcelona, 17 de novembre de 1694.

90. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, III, 417; MAS I FOLCH, *Origen de la congregación* 130.

